

Govor Glavnog zamjenika Visokog predstavnika Donalda Haysa "Investiranje u Bosnu i Hercegovinu: Mogućnosti i iskustvo" Međunarodni poslovni forum, Mostar 10. svibnja 2002.god.

Gospodo profesorice Hadžiahmetović,

Dame i gospodo,

Ovdje smo danas kako bismo razgovarali o ulagačkom okruženju u Bosni i Hercegovini i o tome šta se može uraditi kako bi se ono unaprijedilo. Dakle, razmotrimo iskreno zašto ulagači oklijevaju ulagati svoj novac u lokalno gospodarstvo. Neki od razloga su prilično jednostavni: skorašnji rat je ostavio ostavštinu negativne predodžbe – još uvijek žive slike nasilja i nestabilnosti odvraćaju poslovne ljude. Manje dramatičan ali u svakom slučaju isto ozbiljan problem jeste nepostojanje transparentnosti tržišta, birokracija koja ne radi kako treba, zastarjeli obrazovni sustav te prisustvo nekontrolirane korupcije i kriminala.

U suštini, ulagači se suočavaju s podijeljenom državom koja je nezainteresirana za potrebe suvremene trgovine i industrije, te koja ne jamči transparentnost, zaštitu ili preciznost onima koji žele da otpočnu sa poslovanjem. Vlasti kako u RS tako i u Federaciji su mnogo puta dale sve od sebe kako bi jasno stavile do znanja da strana ulaganja nisu dobrodošla u BiH.

Je li bilo što od prethodno pomenutog pogreška onih koji stvaraju prosperitet, odnosno poduzetnika, industrijalaca, ili običnih radnika? Ne, nije. Ovi nedostaci predstavljaju rezultat neuspjeha političkog čelništva tijekom proteklih sedam godina. Međutim, ove se stvari mogu popraviti i mnogi od vas koji ste nazočni ovdje možete pridonijeti tome da BiH postane magnet za ulaganja. Ne sumnjam u vašu sposobnost da možete uraditi nešto značajno i promijeniti ekonomsku scenu u ovoj zemlji. Ukoliko se želite natjecati na regionalnom tržištu, morate djelovati sada, ne možete čekati i ne poduzimati ništa jer vrijeme ističe a drugi – na primjer, u Beogradu, Tirani i Zagrebu- stvaraju svoj vlastiti dio tržišta.

Zašto sam tako uvjeren da se ulagači mogu privući u ovu zemlju? Zbog toga što u ovoj zemlji postoji izuzetno kvalificirana radna snaga koja je krajnje dobro upoznata sa međunraodnim poslovanjem. Građani BiH imaju dugu tradiciju putovanja u inozemstvo i rada u inozemstvu, i naravno, veliki broj izbjeglica je živio u drugim zemljama tijekom i neposredno nakon rata. Nadalje, mnogi građani su tijesno surađivali s međunarodnom zajednicom tijekom proteklih sedam godina.

BiH ima također strateške prednosti: nalazi se 'na pragu' Europske unije, te ima jake kulturne i zemljopisne veze s drugim zemljama jugoistočne Europe i Mediterana. I mnogo više od bilo koje druge centralno ili istočno europske ekonomije, BiH predstavlja kako perspektivno mjesto za ulaganja tako i zemlju u kojoj sveobuhvatna privatizacija nudi profitabilne prilike za ulaganja u poduzeća koja već posluju. Uzimajući u obzir činjenicu da je stari ekonomski sustav, utemeljen na teškoj industriji, doživio propast tijekom rata i da nije ponovno izgrađen, Bosna i Hercegovina predstavlja 'otvorenu knjigu' za svakog ulagača sa imalo mašte i inicijative. Mogućnosti su neograničene i za ulagače i za ovu zemlju.

Pa ipak, rezultati nastojanja koje zemlja ulaže na privlačenju

ulaganja su razočaravajući.

Zašto je to tako?

Do odgovora nije tako teško doći. Ne slušamo ljude koji znaju kako stvoriti bogatstvo. Kao i u drugim zemljama, mala i srednja poduzeća predstavljaju osovinu nove ekonomije u BiH. Nedavno sam posjetio dva poduzeća koja su sa svojim radom otpočela poslije rata sa skromnim iznosom pozajmica – uzetih, na žalost, po krajnje visokim kamatnim stopama. Jedno od ovih poduzeća zapošljava približno 300 ljudi u proizvodnji koja uglavnom ovisi o radnoj snazi. Drugo poduzeće ima manji broj radnika ali je razvilo poslovanje u takvoj mjeri da sada raspolaže visoko naprednom mašinerijom koja mu omogućava da se natječe na međunarodnom planu. Ova poduzeća se proširuju, tragaju za novim tržištima, razvijaju svoj početni uspjeh. Poduzetnici koji stoje iza uspjeha ovih tvrtki očito znaju kako postići uspjeh. Trebali bismo razgovarati sa njima i učiti kako da podijelimo njihov uspjeh.

Dozvolite mi da sa vama podijelim neka od njihovih razmišljanja, te šta oni očekuju od vlasti.

Oni žele manje birokracije. Vlasti dva entiteta i države su se usuglasili o Planu aktivnosti u cilju uklanjanja administrativnih barijera za ulaganja. Zatražimo od njih da ovaj Plan provedu odmah. Oni žele jasne i predvidive zakone o porezu, oni žele okruženje sa jednakim tretmanom za sve u kojem za nezakonite trgovce neće postojati prednosti, oni žele otvoren bankarski sustav, pouzdanu banku podataka o poduzećima koja su registrirana u ovoj zemlji, i žele obučenu i kvalificiranu radnu snagu.

Ova zemlja je sada u završnoj fazi usklađivanja akciza. Jedinostveni sustav akciza predstavlja standard u svakoj suvremenoj državi – kako bi se izbjeglo dvostruko oporezivanje unutar zemlje. Građani BiH, poduzetnici BiH, te strani ulagači u BiH imaju pravo na takvu osnovnu – i opravdanu – fiskalnu

politiku.

Državna granična služba zajedno s unaprijeđenom policijskom djelatnošću već je vlastima ove zemlje osigurala značajan instrument za povećanje kapaciteta u cilju eliminiranja nepravedne konkurencije koja izbjegava plaćanje poreza i sa kojom su se zakoniti poslovi morali godinama natjecati. Ali mora se učiniti više, ne samo ovdje u Hercegovini, gdje porozna granica sa Hrvatskom omogućava uvoz jeftine robe sa crnog tržišta koja poduzeća iz BiH ostavlja bez posla i građane BiH ostavlja bez posla. Ovaj problem je isto tako izražen duž granice sa Crnom Gorom.

Poduzetnici, koji su u uspjeli u posljednjih sedam godina to su ostvarili u uvjetima gdje su komercijalne kamatne stope iznosile više od 20 procenata. Reforma bankarskog sektora smanjila je troškove uzimanja kredita, ali isti su i dalje viši od europskog prosjeka, a banke i dalje gledaju na poduzetnike, naročito one koji se bore da otpočnu svoj prvi posao, kao na visokoriskantne projekte koji se moraju odraditi sa diskrecijom.

Ono što je potrebno jeste kultura bankarskog poslovanja koja na davanje zajmova gleda u kontekstu dugoročnog partnerstva a ne kao na kratkoročnu dobit. Jedan poduzetnik sa kojim sam nedavno razgovarao je rekao da banka nije bila zainteresirana u početku.

Tek kada je posao počeo funkcionirati (na vlastiti račun poduzetnika), banka je započela da razmišlja o davanju zajmova za otpočinjanje posla. Vlasti mogu pomoći da se stvori okruženje koje će ohrabriti potencijalne kreditore da ne budu toliko nespremni da preuzmu rizike. Kada sudovi budu funkcionirali na odgovarajući način i kada se uspostavi sustav odobravanja zajmova, smanjit će se u izvjesnoj mjeri nespremnost banaka da preuzimaju rizik kada su u pitanju poduzeća koja otpočinju sa poslovanjem.

Moramo poduzeti mjere kako bismo razvili kapacitete u svrhu provjeravanja kreditne sposobnosti poduzeća i ulagača, kako bi banke mogle davati novac na zajam pouzdanim ulagačima. Ipak, banke neće biti u stanju postati partnerima onih koji pokušavaju ponovno izgraditi ovu zemlju ako ne budu sigurne da su oni vrijedni preuzimanja kreditnih rizika.

U slučaju mnogih konkurenata BiH koji se natječu za strana ulaganja, novi poslovi se mogu registrirati za vrlo kratko vrijeme. U ovoj zemlji, taj isti proces može trajati do tri mjeseca ili više, a isto tako ne postoji usklađen sustav registracije na teritoriju cijele BiH. Pored toga, nakon što poduzeća završe mukotrpan proces registracije, tijela vlasti očito nisu u stanju pružiti korisne informacije, kao što su adrese postojećih firmi te detalji vezani za upravljanjem istim. Sukladno programu kojeg trenutno provodi Ministarstvo za međunarodni razvoj Velike Britanije, uspostavlja se sustav registracije preduzeća za cijelu zemlju koji će poduzećima omogućiti da se registriraju, na različitim mjestima širom zemlje, u roku od nekoliko tjedana a ne mjeseci, i koji će osigurati bazu podataka o poduzećima koja može u praksi biti korisna poslovnim ljudima. Između ostalog, ova baza podataka će spriječiti pokušaje registracije fiktivnih poduzeća.

Slično tomu, poduzetnici i ulagači jednoglasni su u zahtjevu za uspostavom funkcionalnih zemljišnih knjiga sa jasno uređenim vlasničkim odnosima, koji uopće nije neopravdan. To nije administrativni luksuz koji možemo rješavati vremenom, to je jednostavno preduvjet za funkcioniranje tržišnog gospodarstva.

Propisna provedba sustava zakona kojima se regulira oblast trgovine – napose zakona o poduzećima i zakona o ugovorima – još je jedan takav preduvjet.

U kontekstu sveobuhvatne reforme bh. pravnog sustava, koji je sada ušao u novu i intenzivniju fazu, provedba komercijalnog zakona se mora osuvremeniti i poboljšati tako da ispunjava

europske standarde. Za to će trebati vremena; međutim, uz odgovarajuću razinu političke potpore, neće trajati suviše dugo. Ponovno želim naglasiti da sve dok su potencijalni ulagači u uvjerenju da se ne mogu obratiti sudu kako bi zaštitili svoja ulaganja, gospodarstvo BiH će biti lišeno stranog kapitala koji joj je neophodno potreban.

Obrazovanje je oblast u kojoj poduzetnici neprestano izražavaju nezadovoljstvo. Suviše je naglašena teorija na račun prakse, što u srednjoškolskom obrazovanju i stručnim školama znači da novi radnici sa odgovarajućom stručnom spremom moraju proći obiman i skup program osposobljavanja kako bi bili spremni pozitivno pridonositi u svojim poduzećima. Polaznici stručnih škola moraju imati sustav prakse u kojoj je kombinirano obrazovanje u učionicama sa praktičnim radom na odgovarajućem radnom mjestu. Poduzeća koja su tek osnovana, ne mogu sebi priuštiti dodatni teret da obučavaju novozaposlene radnike od samog početka. Programi praktične obuke iziskuju fleksibilnost škola kao i stvaralačku kreativnost poslodavaca, ali za njih nisu potrebna velika ulaganja. Ti programi bi se mogli provesti na sveobuhvatan način i veoma brzo, a tijela vlasti bi mogla igrati korisnu i djelotvornu ulogu time što bi osigurali da se to odmah uradi.

Komunalni i telekomunikacijski troškovi predstavljaju još jednu smetnju ulaganjima. Same telefonske usluge mogu biti do tri puta skuplje u Bosni i Hercegovini nego što su u Hrvatskoj. Uz propisnu provedbu političke volje, djelotvorne i objektivne propise, troškovi ovih usluga se mogu drastično smanjiti za potrošače uvođenjem konkurencije. Strani ulagači ne vide razloga da ulažu svoj novac u zemlju u kojoj je glavna roba modernog poslovanja – elektronske komunikacije – zaostala i skupa. Uređivanjem ove oblasti se također može smanjiti nepotrební teret troškova za domaće poduzetnike koji se bore u konkurenciji sa firmama u susjednim zemljama u kojima su telefonski pozivi jeftiniji i računi za komunalne usluge niži. Ali ponovo naglašavam, mora se naći politička volja da bi do

toga došlo.

Oblast u kojoj vlasti mogu pokazati energičnost i vođstvo je podsticanje izvoza. Pri tome ne mislim na praksu koja je doživjela neuspjeh, ali još uvijek predstavlja iskušenje, da se novcem poreskih obveznika subvencionira izvoz roba koje nisu konkurentne. Umjesto toga bi vlasti trebale podsticati sustav učinkovite standardizacije i akreditacije. Prvi korak u ovom procesu je učinjen donošenjem Odluke Visokog predstavnika kojom je uspostavljen Institut za standarde BiH i Institut za akreditiranje BiH. Atestiranje robe za izvoz, naprimjer sa logom CE za tehničke proizvode i sa ISO atestom kvaliteta se mora pojednostaviti i urediti na efikasniji način i biti jednoobrazno u cijeloj zemlji. Osiguranje veterinarske kontrole i atestiranja na raziniv države je također od velikog značaja za uspješan izvoz poljoprivrednih poduzeća – ukoliko želimo da opstanu i da se razvijaju naprimjer uzgajališta ribe na rijeci Neretvi i proizvođači mlijeka u nekom drugom kraju zemlje. Sama poduzeća već rade svoj dio posla. Na vlastima je da urade svoj dio.

Agencija za promoviranje stranih ulaganja jedna je od ključnih agencija u cijeloj zemlji. Njena je zadaća privući glavni pokretač poslovanja – kapital. Nedostatno financiranje Agencije za promoviranje stranih ulaganja znak je akutnog odsustva sposobnosti tijela vlasti da planiraju unaprijed.

Ovdje u Mostaru su još uvijek bolno vidljive pogubne posljedice politike podjele. Politika podjele ne vodi gospodarskom uspjehu – niti bilo čemu sličnom, ona samo osiromašuje one koji je provode. Ipak, postoje indikacije da se u ovom području odnedavno formira politički kompromis.

Svi oni koji se bave poslovanjem u BiH žele stabilnu državu i stabilno tržište, sa jasnim pravilima koja se pravično primjenjuju. Prijatelji, ovo nije teško razumjeti. To je norma u drugim dijelovima Europe. Činjenica što ovi čimbenici još uvijek nisu prisutni u BiH jeste razlog što tako mnogo vas i

vaših sugrađana i dalje ulažete vaš novac u inozemstvu.

Imajte na umu da se od bh. vlasti ne traži ništa egzotično ili izuzetno teško. Kako mi je jedan poduzetnik rekao "Želimo zakone o poslovanju koji su sukladni europskim standardima. Ne želimo sustav u kojem je danas nešto zakonito a sutra nije."

Mnogi od problema koje sam danas spomenuo su navedeni u dokumentu Globalna ekonomska strategija koji je proteklog lipnja usvojilo Vijeće ministara kao i dokumentu Privremena strategija za smanjenje siromaštva koji je krajem protekle godine izradilo Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa. Vlasti su prepoznale probleme: sada moraju naći i provesti rješenja. Pitanje o kojem je riječ je kako dovesti BiH na put prosperiteta. Poduzetnici ove zemlje znaju kako to uraditi. Vlasti bi ih trebale slijediti.

Hvala.